

Naar een Friese BKNL

Basiskwaliteit Natuur en Landschap Fryslân – Rapportage

Samen Natuurlijk!
Landbouw en natuur verdienen beter
www.all4biodiversity.nl [@All4biodiversity](https://twitter.com/All4biodiversity)

— Inleiding

Basis Kwaliteit Natuur en Landschap Fryslân

Een natuurinclusieve samenleving – de BKNL

In 2024 is de Europese Natuurherstelverordening aangenomen om het wereldwijde verlies aan biodiversiteit tegen te gaan. Nederland moet als Europese lidstaat uiterlijk in 2027 een Nationaal Natuurplan opstellen. Landelijk wordt bijvoorbeeld in de Nota Ruimte (2025) benadrukt dat natuurherstel niet alleen in beschermde gebieden dient plaats te vinden, maar ook daarbuiten nodig is. Deze brede aanpak is vastgelegd in de Nationale Agenda Natuurinclusief, die streeft naar een samenleving die in 2050 in balans is met de natuur. Een belangrijk instrument hierbij is de Basiskwaliteit Natuur (BKN). Hierin worden de minimale voorwaarden beschreven om (voorheen) algemeen voorkomende soorten (planten en dieren) algemeen te houden of weer te maken. Het gaat dan bijvoorbeeld om milieuecondities en landschappelijke condities, waaronder het gebruik en beheer van het landschap.

Naar een Friese BKNL

Het BKN-instrument wordt inmiddels door diverse partijen gebruikt als maatlat voor een natuurinclusieve samenleving en is ook al uitgewerkt voor verschillende provincies en steden. Ook de Provincie Fryslân onderzoekt of dit instrument kan dienen als bouwsteen voor toekomstig beleid. Bijvoorbeeld als leidraad voor effectieve gebiedsgerichte natuurherstelmaatregelen, én als inspiratie voor communicatiedoeleinden.

Daarbij is de Provincie Fryslân zich sterk bewust van de belangrijke rol die het landschap hierbij heeft. Een goede basiskwaliteit gaat nadrukkelijk over de relatie tussen landschapskwaliteit en biodiversiteit. Deze zaken kunnen dus niet los van elkaar worden gezien. Aan het consortium van Landschapsbeheer Friesland, Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek en Werkend Landschap is in mei 2025 gevraagd om voor de Friese landschappen uit te werken wat een goede basiskwaliteit natuur en landschap (BKNL) is en wat er nodig is om deze te realiseren.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Zand	12
1. Zuidelijke Wouden	14
2. Noordelijke Wouden	42
3. Gaasterland	70
Klei	94
4. Oostergo	96
5. Westergo	120
Veen	144
6. Lage Midden	146
Wadden	172
7. Waddeneilanden	174
Steden en dorpen	194
8. Friese steden en dorpen	196

1.

Zuidelijke Wouden

Zand

— Verleden

Landschapsgeschiedenis en historische ecologie

Landschapsgeschiedenis (tot ca. 1950)

Voor de landschapsopbouw van de Zuidelijke Wouden zijn de laatste twee grote ijstijden van groot belang geweest. In het keileemplateau werden door smeltwaterstromen dalen uitgesleten. Dit waren de voorlopers van de latere beekdalen. Gedurende de laatste grote ijstijd ontwikkelde zich op het keileemplateau een microreliëf bestaande uit dekzandruggen en dekzandlaagtes. Het hedendaagse Zuidoost-Friese reliëf is terug te voeren op de periode van de ijstijden en bestaat hoofdzakelijk uit een afwisseling tussen lager gelegen beekdalen en dekzandruggen met onderliggend keileem (en lokale laagtes). Het reliëf heeft veelal een noordoost-zuidwest oriëntatie.

In het holocene (huidige warmere tijdperk) raakten de zandruggen door vernatting overgroeid met (hoog)veen. Grote delen van dit hoogveen werden ontgonnen tijdens de agrarische veenontginningen (1000 - 1250). Belangrijke overblijfselen uit deze periode zijn de opstreckende verkaveling (vanuit beekdalen) en het ontstaan van wegdorpen op de zandruggen. Ter hoogte van lokale (veenrije) zandkoppes ontwikkelden zich ongeveer gelijktijdig met de veenontginningen ook esgehuchtengordels, gekenmerkt door een meer onregelmatig nederzettingsspatroon en gemeenschappelijke akkercomplexen (essen). Zowel in het wegdorpen- als esgehuchtenlandschap bestond een duidelijke landschappelijke zonering met gebruikszones. Zo werden de lager gelegen beekdalen van de Tsjonger/Kuunder, de Linde/Lende en het Alddijp (ook wel Boorne of Koningsdiep genoemd) vooral gebruikt als hooiland (mieden) en de landerijen nabij het dorp als akker- en weiland.

Op de waterscheiding (centrale deel zandrug) en ter hoogte van provinciegrenzen lagen rond 1500 nog hoogveenrestanten. Tussen de 16e en de vroege 20e eeuw werden veel van deze venen weggestoken. Voor dit doeleinde werd een stelsel van turfvaarten en wijken gegraven. Nabij dorpen als Beetsterzwaag en Oranjewoud werden tussen grofweg 1700 en 1900 meerdere landgoederen aangelegd met lanen en landhuizen. Hier werd gaandeweg ook steeds meer bos aangeplant (o.a. in vorm parkaanleg en hakhoutbossen met rabatten). Rond 1900 was op veel plekken het veen verdwenen of gedegradeerd tot (moerige) heide. Het onderliggende dekzand was bijna overal aan het maaiveld komen te liggen. Alleen in de beekdalen (venige bodems) en in de laatste paar hoogveenrestanten (Fochteloërveen) was nog veen aanwezig. In de loop van de 19e eeuw werden door individuen al stukjes heide ontgonnen. In de eerste helft van de 20e eeuw vonden planmatig uitgevoerde heideontginningen en heidebebossingen plaats. Ook grote delen van zandverstuivingen (o.a. onder Appelscha) werden door bosaanplant met naaldbomen vastgelegd.

➔ *Eiken in het coulisselandschap nabij Nieuwehorne.*

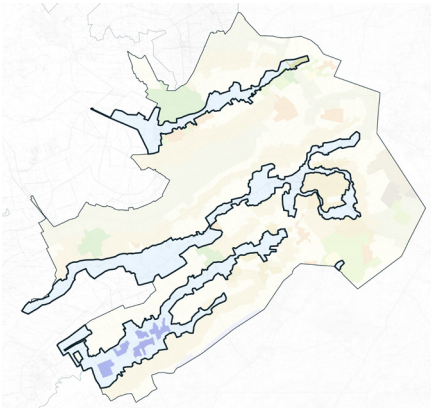
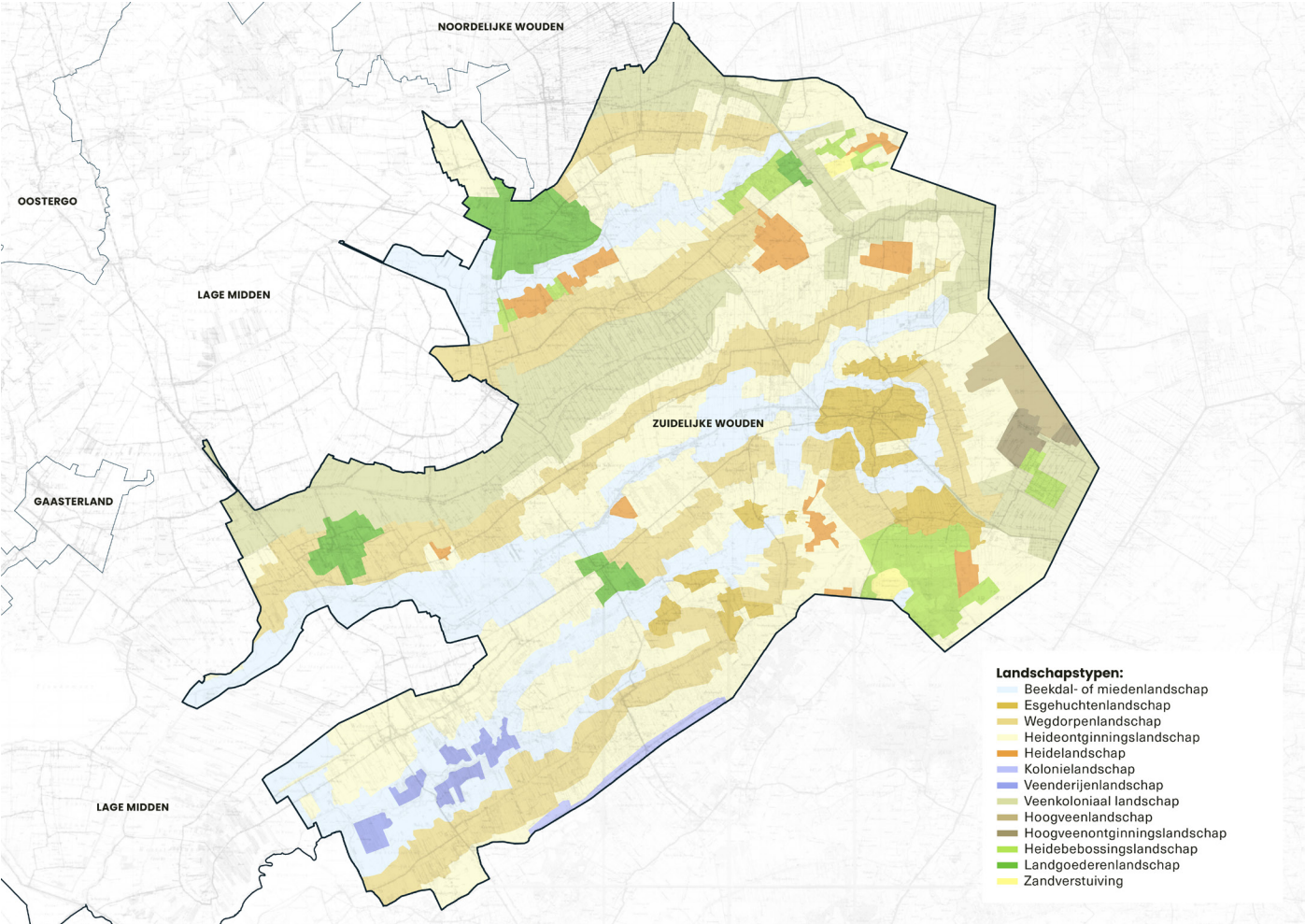
Zodoende had zich rond 1950 een grotendeels ontgonnen agrarisch cultuurlandschap met een divers pallet aan landschapstypen gevormd: van open beekdalen met hooilanden (beekdal- of miedenlandschap) tot boomrijke zandruggen met (weg)dorpen (m.n. wegdorpenlandschap) en van veenkoloniale gebieden met turfvaarten en wijken tot planmatige ontginningen van heidegronden met landbouwgrond en bosaanplant (heideontginningslandschap en heidebebossingen). Binnen de meeste landschapstypen bleven losse heidepercelen liggen. De stoffering van die landschapstypen bestond uit elementen zoals houtwallen, hakhoutbosjes, sloten, poelen (soms pingoruïnes) en in de beekdalen bijvoorbeeld ook kwelsloten en petgaten (veenderijenlandschap). De lijnvormige landschapselementen waren vaak geënt op de historische verkaveling of landschapsstructuren (bijvoorbeeld elzensingels langs wijken of opstrekkende kavelsloten). Het landschap werd onder andere doorkruist door trambanen, verharde en onverharde wegen met bloemrijke bermen. De bouw-, wei- en hooilandpercelen waren meestal niet veel groter dan een hectare (veel groenblauwe dooradering).

Op basis van geomorfologische omstandigheden (o.a. bodem en hoogteligging) en de hydrologische, cultuurhistorische en ecologische variëteit kan een verdeling in drie landschappelijke zones worden gemaakt:

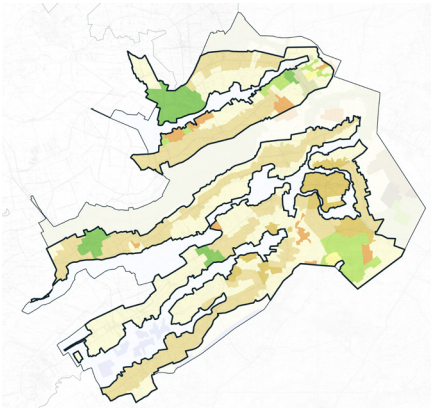
- Zone 1: Beekdallandschap**
De diep ingesneden pleistocene beekdalen inclusief de beekdalflanken met veel invloed van lokale en regionale kwel.
- Zone 2: Wegdorpenlandschap**
Het relatief hooggelegen keileemplateau met dekzandafzettingen tussen de beekdalen en de pleistocene waterscheidingen.
- Zone 3: Veenkoloniale landschap**
De relatief hooggelegen pleistocene waterscheidingen tussen de beekdalen waar in de volle middeleeuwen nog metersdikke hoogvenen lagen.

VERDER LEZEN

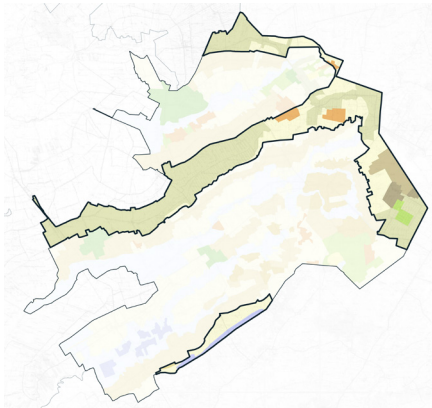
- Grutsk op 'e Romte (editie 2025)
- Landschappen van Nederland (2025)
- Historische atlas Zuidoost Friesland (2025)
- De oudste bossen van Fryslân (2025)
- Mei it ferline foarút (www.methetverledenvooruit.nl)

Zone 1: Beekdallandschap
De diep ingesneden pleistocene beekdalen inclusief de beekdalflanken met veel invloed van lokale en regionale kwel.

Zone 2: Wegdorpenlandschap
Het relatief hooggelegen keileemplateau met dekzandafzettingen tussen de beekdalen en de pleistocene waterscheidingen.

Zone 3: Veenkoloniale landschap
De relatief hooggelegen pleistocene waterscheidingen tussen de beekdalen waar in de volle middeleeuwen nog metersdikke hoogvenen lagen.

Landschapstypenkaart van de Zuidelijke Wouden, onderverdeeld in drie landschappelijke zones (de zones zijn een bundeling van landschapstypen op basis van o.a. fysisch-geografische kenmerken, bodemgesteldheid en hydrologie).

Zone 2: Wegdorpenlandschap

– Landschap en natuur (voor 1950)

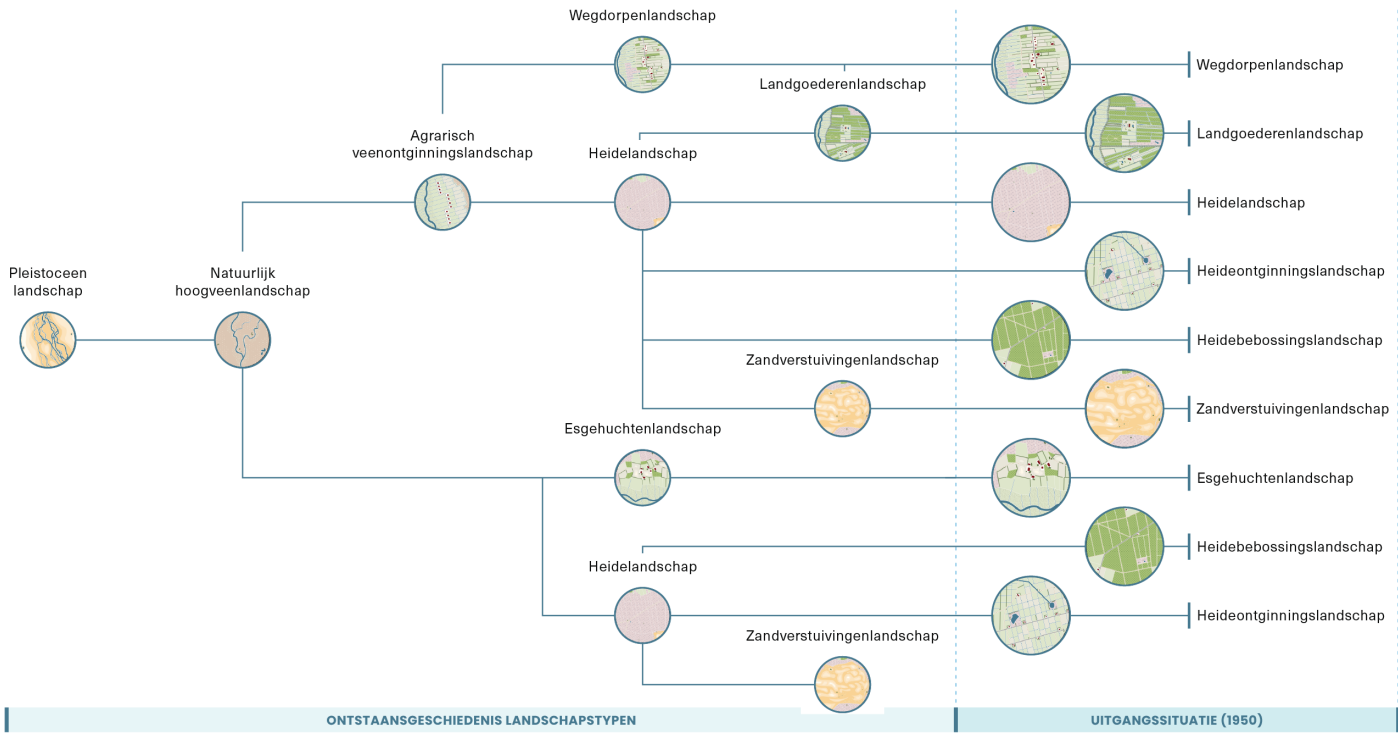
Binnen de landschappelijke zone van de zandruggen en keileemgronden was het wegdorpenlandschap in premoderne tijden het omvangrijkste landschapstype. Kenmerkende aspecten van dit historische landschapstype zijn: de opstreckende verkaveling met langs/op perceelranden opgaande elementen (singels en houtwallen), de aanwezigheid van een binnen- en buitenweg (niet overal), een secundaire infrastructuur van onverharde verbindingsweggetjes (zandwegen) en doorgeschoven of achtergebleven boerderijlinten (oude nederzettingssassen). De meest voorkomende elementen in het wegdorpenlandschap waren: houtwallen (soms ook dubbele houtwallen met perceelscheiding ertussenin), bomenrijen (laantjes), hakhoutbosjes, poelen, elzensingels en losse heidepercelen. Op historische boerenerven was soms ook een ikenhiem (perceeltje met zware eiken/masthout) te vinden. De percelen wei- en bouwland waren nog relatief kleinschalig verkaveld (soms kleiner dan 0,5 hectare, veel groene dooradering). Door aanwezigheid van veel opgaande elementen gold het wegdorpenlandschap als een besloten landschap waarin soorten als zomertortel en bruine eikenpage zich thuisvoelden. Ook het esgehuchtenlandschap dat met name op grillig gevormde zandkoppen is gesitueerd kende een merendeels besloten landschapsbeeld met houtwallen, hakhoutbosjes en groene erven. Binnen de landschappelijke zone van de zandruggen en keileemgronden lag ook een deel van de heideontginningen en het bosrijke landgoederenlandschap met oudere en jongere cultuurbossen.

Het premoderne landschap in deze streek had doorgaans een extensief karakter. Landschapselementen en agrarische percelen bestonden grotendeels uit inheemse planten- en kruidensoorten. J.P. Thijsse beschreef tijdens zijn wandeltochten (medio 1915) een divers en kleinschalig landschap waar de gemengde bedrijfsvoering met roggevelden (met o.a. korenbloemen

erin) en extensieve weilanden (met o.m. klaver) nog alom aanwezig was. Op de klaverrijke weilanden vlogen veel insecten zoals hommels en diverse soorten zandoogjes. Op de akkers (met meerdere akkerkruiden) kwam onder andere de patrijs voor. Landschapselementen zoals poelen, bomenrijen, houtwallen, boomgaarden en extensief benutte percelen zorgden voor een gunstige dooradering van het landschap. Door het gevoerde hakhoutbeheer op de bosbouwpercelen met rabatten waren bijvoorbeeld ook deels gekapte boompercelen met soms opgetast hout aanwezig. Tussen de bospercelen in lagen percelen bouw- en weiland. Dit zorgde voor een zekere afwisseling tussen open en besloten. Thijsse zag of hoorde in deze bosrijke gebieden onder meer eekhoorn, nachtegaal, braamsluiper, tjiftjaf, grote lijster en houtduif. In het bredere gebied kwamen ook soorten als wielewaal, ringmus, groene glazenmaker en grote modderkruiper voor.

BELANGRIJKSTE VERANDERINGEN SINDS 1950 (GENERIEK & GEBIEDSSPECIFIEK)

- Door schaalvergroting vóór, tijdens en na de ruilverkavelingen zijn vele landschapselementen zoals houtwallen, poelen en kleine bosjes opgeruimd. Het leefgebied voor veel soorten is hiermee afgenomen en ook heeft de afname van de genoemde landschapselementen geleid tot meer versnippering van leefgebieden van soorten.
- Een omvangrijk netwerk aan zandpaden verdween doordat ze zijn vervangen door geasfalteerde wegen. Ook de vele voetpaden die voorheen door de velden liepen zijn in onbruik geraakt en niet meer als zodanig aanwezig.
- Vooral de grotere Zuidoost-Friese kernen hebben zich door de aanleg van nieuwbouwwijken en industrie uitgebreid.

1 Ontstaansgeschiedenis van de landschapstypen in zone 2, leidend tot de uitgangssituatie rond 1950. De fotoreeks geeft een impressie van de landschappelijke structuren, elementen en soorten.

— Heden

Wat zou een goede BKNL zijn?

Inleiding

De landschappelijke en historisch-ecologische beschrijving per zone uit het vorige hoofdstuk biedt ons houvast en schetst hoe landschap en condities in de loop van de tijd zijn veranderd. In dit hoofdstuk wordt ingezoomd op het functioneren van het huidige landschap en op een aantal soorten die daarin algemeen zijn of zouden moeten kunnen voorkomen. Om het concept BKNL helder en aansprekend te maken wordt gewerkt met een ambassadeurssoort en gidssoorten. De ambassadeurssoort laat zien hoe verschillende landschapselementen gezamenlijk een leefgebied vormen binnen het oercultuurlandschap. De gidssoorten per zone geven inzicht in de specifieke relaties tussen soort en landschap. Samen tonen ze de voorwaarden om deze soorten - én de bredere biodiversiteit waarvoor ze staan - weer algemeen te laten worden.

ambassadeursoort

Een soort die zich bij uitstek thuis voelt in het landschap van de Zuidelijke Wouden is de bunzing. Het is een roofdier en één van de zeven marterachtigen die in Nederland voorkomen. De bunzing komt bij voorkeur voor in gevarieerde, kleinschalige, halfopen landschappen met veel structuurvariatie, waar ook voldoende water te vinden is. Binnen zijn leefgebied maakt de bunzing gebruik van houtwallen, elzensingels, overhoekjes, (begroeide) sloten, greppels en kleinschalige bosjes met voldoende beschutting. De marterachtige is ook vaak te vinden in de buurt van boerderijen met het liefst een gevarieerde (rommelige) inrichting. Zijn – voornamelijk dierlijke - dieet is gevarieerd, het bevat o.a. kleine zoogdieren (muizen, ratten), amfibieën (kikkers, padden), vogels, eieren en wat verder te vinden is. Schuilplekken worden gevonden in oude hopen, holle bomen, onder boomwortels, onder allerlei hopen (hout, steen, takken, riet etc.) en soms wordt een hol gegraven. In de winter is hij ook te vinden tussen en onder stobalen en op hooizolders. Kortom: een soort die voorkomt in verschillende landschappelijke zones en daarbij zowel groene als blauwe landschappelijke structuren gebruikt om te foerageren en zich te verplaatsen. Een goede vertegenwoordiger van een biodivers landschap.

Randvoorwaarden voor mijn verblijf

- 1
- wat heb ik nodig
- Gevarieerd kleinschalig, halfopen landschap met allerlei structuurrijke elementen, voldoende prooiaanbod, schuilplaatsen
- 2
- wie of wat neem ik mee
- Een keur aan bosschages, struweel en ruigtekruiden, fauna als kleine zoogdieren, amfibieën, insecten en de elers daarvan

Zuidelijke Wouden zone 1, 2 en 3

PASPOORT

ambassadeursoort

- 1
- roepnaam
- Bunzing
- 1.1
- wetenschappelijke naam
- Mustela putorius
- 2
- woonplaats
- Houtwallen, bosstroken, bosranden, kleinschalige bosjes, graslanden, ruigten, ruige oevers, erven
- 3
- status
- Kwetsbaar, verspreiding redelijk algemeen maar waarschijnlijk afnemend

BKNL Fryslân

➔ *BKNL paspoort van de ambassadeursoort voor de Zuidelijke Wouden.*

➔ *Haag en onverhard pad langs kruidenrijke akker nabij Elsloo.*

Zone 2: Wegdorpenlandschap

– Relatie met het landschap

In deze landschapszone is de verscheidenheid aan opgaande begroeiingen als houtwallen, singels, lanen, bosjes en bosstroken de sleutel voor biodiversiteit. Indien goed ontwikkeld en onderling verbonden vormen ze een raamwerk dat natuurgebieden verbindt en waarin allerlei soortengroepen leven, voedsel vinden en zich door en langs verplaatsen. Denk aan broedvogels, vleermuizen (bijvoorbeeld de gewone grootoorvleermuis), andere zoogdieren, reptielen zoals de levendbarende hagedis, insecten, amfibieën en plantensoorten. Als gidssoorten voor deze elementen gelden geelgors en grote lijster. Kruidenrijke akkers en graslanden, zandpaden en bloemrijke bermen zijn eveneens van belang. Allerlei plantensoorten vinden daar een plek, net als insecten, kleine zoogdieren, bodemdieren en alles wat daarop foerageert (zoals de geelgors). Indicatief voor dergelijke habitats zijn gewone rolklaver (waardplant van het icarusblauwtje) en oranje zandoogje. Zijn die ruim vertegenwoordigd, dan zijn de omstandigheden ook geschikt voor veel andere soorten. Ecologisch belang hebben ook sloten en watertjes als pingo's, poelen e.d. Bij een goede waterkwaliteit en natuurvriendelijk beheer zijn ze van belang voor waterplanten, libellen, amfibieën en reptielen, als leefgebied of om zich langs te verplaatsen. Deze groep wordt vertegenwoordigd door de kleine watersalamander.

– Behoud en verbetering

Intensivering van het landgebruik betekende sterke toename van de voedselrijkdom van bodem en water, vergroting van percelen en verwijdering van allerlei landschapselementen. Dat leidde tot ecologische nivellering en versnippering, waarbij voorheen gewone soorten op grote schaal afnamen of verdwenen en vaak teruggedrongen zijn tot natuurgebieden.

Om de gidssoorten gewoon te laten blijven of worden, is het zaak om te werken aan behoud en versterking van een netwerk van opgaande elementen, grazige delen en blauwe dooradering. Dat netwerk is het meest effectief als elementen zo veel mogelijk op elkaar en op natuurgebieden aansluiten. 'Gebruikers' met een beperkte actieradius zijn daarbij een belangrijke maatstaf:

kunnen die zich erlangs verplaatsen? Voor opgaande elementen zijn structuurvariatie, bloeiende (gebiedseigen) soorten en het oud laten worden van bomen cruciaal. Waar elementen verdwenen zijn kan het netwerk weer aangevuld en verdicht worden. In het agrarische landschap liggen kansen voor grazige elementen vooral in bermen en randen van graslanden. Terugdringen van bemesting en gefaseerd maaien zijn belangrijke maatregelen. Blauwe elementen hebben baat bij het terugdringen van de invloed van bemesting en pesticiden vanuit de omgeving. Daarnaast is het nodig om (ook in de omgeving) schoon water vast te houden en met het beheer te zorgen voor (steeds) voldoende begroeiing.

 gidssoorten

Soorten die zich thuis voelen in zone 2 en omstandigheden vragen waarvan een grotere groep planten en dieren kan profiteren zijn: oranje zandoogje, geelgors, grote lijster en kleine watersalamander.

➔ *BKNL paspoorten van de gidssoorten voor zone 2. Sommige soorten komen in meerdere zones voor, dit is in het paspoort vermeld.*

Randvoorwaarden voor mijn verblijf

1 **wat heb ik nodig**
Kruidenrijke locaties, ook ruiger, in halfschaduw

2 **wie of wat neem ik mee**
Kruiden van graslanden en ruigere vegetaties, insecten die daar voedsel en leefgebied vinden, insecteneters, kleine zoogdieren

Zuidelijke Wouden m.n. zone 2 en 3

PASPOORT

1 **roepnaam**
Oranje zandoogje

1.1 **wetenschappelijke naam**
Pyronia tithonus

2 **woonplaats**
Kruidenrijke graslanden en ruigten, bermen, randen langs houtwallen, struweel en bos, kruidenrijke

3 **status**
Afnemend in aantallen

BKNL Fryslân

Randvoorwaarden voor mijn verblijf

1 **wat heb ik nodig**
Kleinschalig boerenland met houtwallen, singels, bosjes, ruige randen, in grasland- en akkergebied; granen, zaden, insecten

2 **wie of wat neem ik mee**
Goed ontwikkelde houtwallen en singels, bloeiende kruiden en struiken, ruigten, insecten, insecteneters, graan-/zaadeters

Zuidelijke Wouden m.n. zone 2 en 3

PASPOORT

1 **roepnaam**
Geelgors

1.1 **wetenschappelijke naam**
Emberiza citrinella

2 **woonplaats**
Houtwallen, struwelen, bosstroken, greppels, akkers

3 **status**
Qua verspreiding iets uitgebreid, qua aantallen waarschijnlijk gelijkblijvend tot licht toenemend

BKNL Fryslân

Randvoorwaarden voor mijn verblijf

1 **wat heb ik nodig**
Halfopen landschap, opgaande elementen afgewisseld met grazige delen, eet vooral regenwormen en insecten(larven), daarnaast ook bessen en zaden

2 **wie of wat neem ik mee**
Allerlei soorten van bosranden en bomenrijen, een goed ontwikkeld bodemleven, kruidenrijk(er) grasland

Zuidelijke Wouden m.n. zone 2

PASPOORT

1 **roepnaam**
Grote lijster

1.1 **wetenschappelijke naam**
Turdus viscivorus

2 **woonplaats**
Singels en andere bomenrijen, bosjes, extensief gebruik grasland en gazons

3 **status**
Verspreiding niet veranderd, aantallen afnemend

BKNL Fryslân

Randvoorwaarden voor mijn verblijf

1 **wat heb ik nodig**
Kleinere, heldere wateren, in de zon, onderwatervegetatie, geen vis, dekking en overwinteringsplaatsen in de nabije omgeving

2 **wie of wat neem ik mee**
Waterplanten, ruigere oevervegetatie, andere amfibieën

Zuidelijke Wouden m.n. zone 2 en 3

PASPOORT

1 **roepnaam**
Kleine watersalamander

1.1 **wetenschappelijke naam**
Lissotriton vulgaris

2 **woonplaats**
Poelen, dobben, pingorutnes, vennen, sloten

3 **status**
Waarschijnlijk gelijkblijvend qua verspreiding en aantallen

BKNL Fryslân

— Toekomst

Naar een goede BKNL

UITWERKING VAN CONDITIES, BEHEER- EN INRICHTINGSMAATREGELEN

Inleiding

Nu duidelijk is hoe de gidssoorten zich verhouden tot het landschap en welke eisen zij daarbij stellen, kan worden toegewerkt worden naar een goede BKNL. Oftewel een leefomgeving waarin (voorheen) algemeen voorkomende soorten weer gewoon zijn of worden. Dit betekent dat de omgevingscondities op orde moeten zijn en dat er aanpassingen nodig (kunnen) zijn in zowel de landschappelijke inrichting als het beheer.

bonussoort

De ringslang is de grootste van de drie in Nederland voorkomende slangen. En nee, de soort is niet giftig. In Fryslân zijn de Zuidelijke Wouden het belangrijkste gebied voor deze slang. De soort is gebonden aan water, waaronder de beken en kan goed zwemmen. In en langs het water wordt gejaagd op kikkers en padden en daarnaast ook wel op salamanders, vissen en muizen. Als koudbloedige soort moet hij opwarmen in de zon, en dat gebeurt op zonnige droge plekken in de buurt van het water. Dekking wordt gezocht in gras, struiken, onder stenen e.d. Eieren legt de ringslang in warme broeiende hopen organisch materiaal (als compost, blad, mest) en ook wel in ingerotte boomstobben. Overwinteren doet hij in vorstvrij, droge schuilplaatsen, zoals in hopen, onder boomwortels, stapels hout of steen. Overwinteringsplekken kunnen op forse afstand van de zomerverblijfplaatsen liggen, en geregeld worden er ringslangen doodgereden op weg naar hun winterverblijven. Ook op zoek naar een partner kunnen ze aanzienlijke afstanden afleggen. Al met al maakt de ringslang dus gebruik van de combinatie van water en droge plekken in de nabijheid en 's winters ook op grotere afstand daarvan. Omstandigheden die de Zuidelijke Wouden geschikt maken voor de soort. Voortplanting vindt nu echter vooral plaats in geïsoleerde natuurgebieden. Een biodiverse inrichting van de landschapselementen biedt deze soort legio mogelijkheden om zich ook buiten de natuurgebieden te verspreiden en voort te planten. Ook de aanleg en beheer van broeihopen helpt de ringslang.

➡ BKNL paspoort van de bonussoort voor de Zuidelijke Wouden.

➡ Alldjip ten noordwesten van Wijnjewoude.

Randvoorwaarden voor mijn verblijf

- 1
- wat heb ik nodig
- Water met zonnige droge plekken en dekking in de directe omgeving, hopen broeiend materiaal voor de eieren, droge en vorstvrije overwinteringsplekken
- 2
- wie of wat neem ik mee
- Allerlei diersoorten die leven of zich verplaatsen in en langs het water (kikkers, padden, salamanders, vissen, egels en andere kleinere zoogdieren), plantensoorten van kruidenrijke ruigten

Zuidelijke Wouden zone 1, 2 en 3

PASPOORT

bonussoort

- 1
- roepnaam
- Ringslang
- 1:1
- wetenschappelijke naam
- Matrix helvetica
- 2
- woonplaats
- Sloten, beken en andere watergangen, pingorunes, dobben, oevers, opgaande begroeiingen, erven
- 3
- status
- Verspreiding lichte toename, qua aantallen stabiel

BKNL Fryslân

Als medebewoners van dit landschap geven wij - samen met de gidssoorten - aan wat voor ons nodig is om hier op een prettige manier te leven. Dat wordt vertaald naar wensen op structuurniveau, gekoppeld aan het beheer van landschapselementen. En wel zó, dat wij ons (opnieuw) thuis voelen in het landschap.

Wat is daarvoor nodig? Belangrijkste elementen en structuren / Wensen op structuurniveau en w.b.t. beheer en inrichting										
		Sloten	Wijken, dwarswijken en turfvaarten	Beken	Poelen, dobben, pinguïnes en vennen	Houtwallen en -singels	Kleine bosjes	Graslanden	Akkers	
Als medebewoners van dit landschap geven wij - samen met de gidssoorten - aan wat voor ons nodig is om hier op een prettige manier te leven. Dat wordt vertaald naar wensen op structuurniveau, gekoppeld aan het beheer van landschapselementen. En wel zó, dat wij ons (opnieuw) thuis voelen in het landschap. 		Structuurniveau: Er wordt ingezet op een netwerk van droge en watervoerende sloten en slootkanten, zonder barrières, waaronder (het behoud van) kenmerkende (oude) slootpatronen, met een goede waterkwaliteit, helder water en (ondergedoken) waterplanten. Beperking van inspoeling van nutriënten en bestrijdingsmiddelen d.m.v. (brede, meerjarige) perceelranden zoals bufferstroken. Aanleg en ontwikkeling van flauwe taluds (bv. 1:2 tot 1:4) c.q. natuurvriendelijke oevers.	Structuurniveau: Inzetten op een netwerk van onderling verbonden wijken, dwarswijken, sloten en turfvaarten. Ruimte voor waterplanten en kruiden- en structuurrijke oevervegetatie. Het op de juiste wijze aanleggen van duikers – met een grote diameter – in dammen kan hiervan onderdeel zijn.	Structuurniveau: De oorspronkelijke beken meanderen nog deels in het landschap. Het (verder) terugbrengen van de oude structuur c.q. meandering van de beken kan ecologisch waardevol zijn mits er rekening wordt gehouden met aanwezige natuurwaarden. Speciale aandacht voor structuur- en kruidenrijke oevers, structuurvariatie in het water en passeerbaarheid voor (trekkende) vissoorten, bijvoorbeeld d.m.v. vistrappen.	Structuurniveau: Verspreid liggende kleine wateren in netwerken van verder veelal droge elementen. Verdichting van het netwerk d.m.v. aanleg en/of herstel, en verbetering van beheer van elementen op lager gelegen plekken. Bij voorkeur vrij liggend en dus niet bereikbaar voor vis.	Structuurniveau: Inzetten op een gevarieerd en samenhangend netwerk van (soms dubbele), ecologisch waardevolle houtwallen en (elzen)singels in verschillende ontwikkelingsstadia. Aandacht ook voor voldoende dwarselementen en aansluiting op andere opgaande elementen (ook in dorpen). De historische dichtheid en ligging vormt daarbij een goed uitgangspunt, waarnaar gekeken kan worden bij de aanleg van nieuwe elementen.	Structuurniveau: Verspreid in het landschap liggende kleine bosjes en bosstroken, op drogere of nattere bodem, die d.m.v. elementen als houtwallen, elzensingels en sloten met daarlangs onbemeste randen van graslanden en akkers met elkaar verbonden worden.	Structuurniveau: Sturen op netwerk van (meerjarige randen van) percelen die rijk zijn aan kruiden en bodemleven. Voldoende aanbod van voedsel en dekking gedurende het jaar. Bij voorkeur aansluitend op andere biodiverse elementen (als bermen, ruigten, slootkanten).	Structuurniveau: Sturen op halfopen akkerlandschap, met meerjarige ruige stroken rond of door akkers, aansluitend op opgaande elementen (als bosjes, houtwallen). Bij voorkeur veel afwisseling in gewassen en ook braakliggende akkers of randen ervan.	
		Beheer/inrichting: Beheer gefaseerd en met aandacht voor natuurwaarden en ecologie van aanwezige en/of gewenste soorten. Slechts delen van de (soms droge) sloot en oevers worden jaarlijks geschoond/gebaggerd of gemaaid. Daarbij zorgvuldig werken om bodem en vegetatie te sparen en verspreiding van exoten tegen te gaan. Vegetatie in doodlopende uiteinden zoveel mogelijk laten staan. Speciale aandacht voor sloten met een bijzondere vegetatie, bv. kwelsloten in beekdalen.	Beheer/inrichting: Beheer is vergelijkbaar met dat van (brede) sloten; ook hier vergroten natuurwaarden d.m.v. aanleg/ontwikkeling c.q. extensief en gefaseerd beheer van water en (natuurvriendelijke) oevers. In dit gebied speciale aandacht voor (aanwezigheid/verspreiding van) exoten zoals grote waternavel en waterteunisbloem. Houtige beplanting langs wijken: zie het beheer van elzensingels.	Beheer/inrichting: Streven naar enige stroming. Overwegen aanbrengen van structuurelementen in het water, als boomstammen. Vergroting landschappelijke en ecologische waarden d.m.v. aanleg/ontwikkeling natuurvriendelijke oevers. Extensief, gefaseerd beheer van oevers en delen buiten de centrale hoofdstroom. Verbetering kwaliteit van het stromende water door bv. beperking van mestgift op, en uitspoeling vanuit aangrenzende agrarische percelen.	Beheer/inrichting: Jaarlijks beheer (kleinere poelen): gefaseerd hekkelen. Een ontstane baggerlaag kan periodiek worden verwijderd, gefaseerd bij de grotere elementen. Bomen, struiken en ruigte (noordzijde) geven beschutting, structuurvariatie en overwinteringsplekken. Bevordering instraling van zonnewarmte en daarmee opwarming van ondiep water in noordoever in het voorjaar, d.m.v. vrijhouden zuidzijde van opgaande begroeiing. Geheel of gedeeltelijk uitrasteren bij beweiding.	Beheer/inrichting: Streven naar een gevarieerde en dichte boom- en struiklaag o.a. door inplant met inheemse, streekeigen soorten, waaronder bloeiende en besdragende struik- en boomsoorten. Aandacht voor zoomvegetaties en kenmerkende ondergroei. Zorgvuldig beheer, door middel van een in ruimte en tijd gefaseerd hakhoutbeheer, maar ook het behoud van oude bomen en mooi gevormde struiken, waarin hakhoutbeheer juist achterwege blijft. Ongewenste soorten zoals Amerikaanse vogelkers worden bestreden. Een vekeerend raster bij beweiding.	Beheer/inrichting: Sommige bosjes worden periodiek in het geheel (m.u.v. overstaanders) gekapt: hakhoutbosjes. Brede bosstroken in fasen afzetten. In andere wordt ingestoken op een ouder wordende beplanting van diverse soorten inheemse, streekeigen soorten bomen en struiken. D.m.v. dunnen of (grotere) open plekken creëren, periodiek afzetten van (m.n. de zuid)randen en bestrijding van Amerikaanse vogelkers wordt variatie in onderbegroeiing, soorten en leeftijd gestimuleerd.	Beheer/inrichting: Verminderen voedselrijkdom. Niet of hooguit licht bemesten, evt. eerst uitmijnfase. Daarna gefaseerd maaien of extensief beweiden of maaien. In het geval van een eenvormige witbolvegetatie kan vroeg maaien van belang zijn.	Beheer/inrichting: Extensief beheer, gefaseerd maaien/snoeien. Geen beheer in broedperiode. Bestrijdingsmiddelen in ieder geval niet in buitenste zone van het gewas om uitspoeling naar sloten te voorkomen. Braakliggende akkers, zadenrijke vegetaties en stoppelgewassen 's winters (geheel of deels) laten staan.	
Zuidelijke Wouden Belangrijkste observaties / Soorten										
Wat zijn onze observaties?		Welke soorten zijn onze gids?								
Wat signaleren we: In heel Fryslân, zo ook in de Zuidelijke Wouden, spelen vergelijkbare factoren die de condities voor een goede BKNL onder druk zetten. Het betreft knelpunten in het hydrologische systeem zoals een snelle afvoer van gebiedseigen water, afname van peildynamiek en verminderde kwelinvloed. Door schaalvergroting zijn lijnvormige landschapselementen (blauw en groen) en vlak- of knoopelementen (bosjes, poelen e.d.) sterk afgenomen in zowel aandeel als natuurrijkheid en daarmee ook de onderlinge verbindingen (connectiviteit). Tegelijkertijd vindt er vooral intensief beheer plaats van graslanden en akkers en is de invloed van nutriënten (bemesting) en bestrijdingsmiddelen groot.		Zuidelijke Wouden / Zone 1, 2 en 3								
		Bunzing Ambassadeursoort								
		Ringslang Bonussoort								
		Zuidelijke Wouden / Zone 1: Beekdallandschap								
		Echte koekoeksbloem Gidsoort							Grondwaterstand tot in wortelzone	
		Waterviolier Gidsoort		Invloed lokaal kwelwater						
		Weidebeekjuifer Gidsoort			Licht stromend water					
		Zuidelijke Wouden / Zone 2: Wegdorpenlandschap								
		Oranje zandoogje Gidsoort								
		Geelgors Gidsoort								
Grote lijster Gidsoort										
Kleine watersalamander Gidsoort										
Zuidelijke Wouden / Zone 3: Veenkoloniale landschap										
Watergentiaan Gidsoort										
Gewone rolklaver Gidsoort										
Wat willen we bereiken: In heel Fryslân, zo ook in de Zuidelijke Wouden, willen we toewerken naar een ecologisch robuust netwerk van landschappelijk passende vlak-, lijn- en knoopelementen. Dat vraagt om een fijnmazig patroon van percelen, perceelsranden, bermen, sloten en andere landschapselementen van voldoende kwaliteit, in goede ruimtelijke samenhang en passend binnen de gestelde condities. Een netwerk dat robuuste populaties kan dragen en soorten in staat stelt hun levenscyclus binnen het landschap te voltooien.										

📌 Overzichtstabel voor de Zuidelijke Wouden. Met links observaties en soorten, die rechts worden gekoppeld aan de belangrijkste landschapselementen (bovenin), met een beschrijving op structuurniveau en van beheer en inrichting.

BKNL in beeld: Zuidelijke Wouden

Houtwallen en -singels
Houtwallen en elzensingels vormen een samenhangend netwerk. Een variatie aan boom- en struiklagen, met bloeiende en besdragende soorten, creëert een ecologisch rijk landschap vol beschutting, voedsel en karakteristieke vegetatie.

Kleine wateren
Verspreid liggende kleine wateren zoals poelen, dobben en vennen vormen samen met andere elementen een fijnmazig netwerk. Door herstel en zorgvuldig beheer zijn het rijke leefgebieden voor planten en dieren.

Sloten
Een netwerk van droge en watervoerende sloten met goede waterkwaliteit en soortenrijke oevers creëren zachte overgangen tussen land en water. Hierdoor worden de biodiversiteit en connectiviteit in het landschap versterkt, en ontstaat voldoende leefruimte en beschutting voor verschillende soorten.

Kruidenrijke graslanden
Een netwerk van kruidenrijke graslanden en randen daarvan, met een rijk bodemleven en jaar rond voedsel, creëert een gevarieerd en ecologisch waardevol landschap. Door aan te sluiten op biodiverse bermen en oevers ontstaat ecologische samenhang.

Beken en wijken
Rechte wijken en natuurlijke beken stromen door het landschap, met helder water en kruidenrijke/natuurvriendelijke oevers. Hierdoor ontstaan zachte overgangen tussen land en water die zorgen voor een grotere soortenrijkdom.

Groene erven
Groene erven met een diversiteit aan solitaire bomen, struiken/struweel, singels, heggen en hagen, overhoekjes, kale grond en kruidenrijke grazige elementen kleuren het landschap. Ze vormen het leefgebied voor tal van soorten en voorzien in voedsel, beschutting en nestplaatsen.

Akkers
Het akkerlandschap is halfopen en afwisselend, met ruige stroken langs en door percelen die aansluiten op bosjes, houtwallen en -singels. Door extensief beheer, gefaseerd maaien en delen braakliggend biedt het landschap jaar rond voedsel, dekking en leefruimte voor verschillende soorten.

Kleine bosjes
Verspreid in het landschap liggen kleine bosjes en bosstroken die via een netwerk van akkerranden, houtwallen en -singels met elkaar zijn verbonden.

